

RESULTS FROM TALIS 2018: VOLUME II

EBPO Tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas (TALIS) – tai tarptautinis didelės apimties mokytojų, mokyklų vadovų ir mokymosi aplinkos mokyklose tyrimas. Šiame leidinyje pateikiamos išvados, pagrįstos pagrindinį ugdymą teikiančių valstybinių ir privačių mokyklų mokytojų bei šių mokyklų vadovų atsakymais.

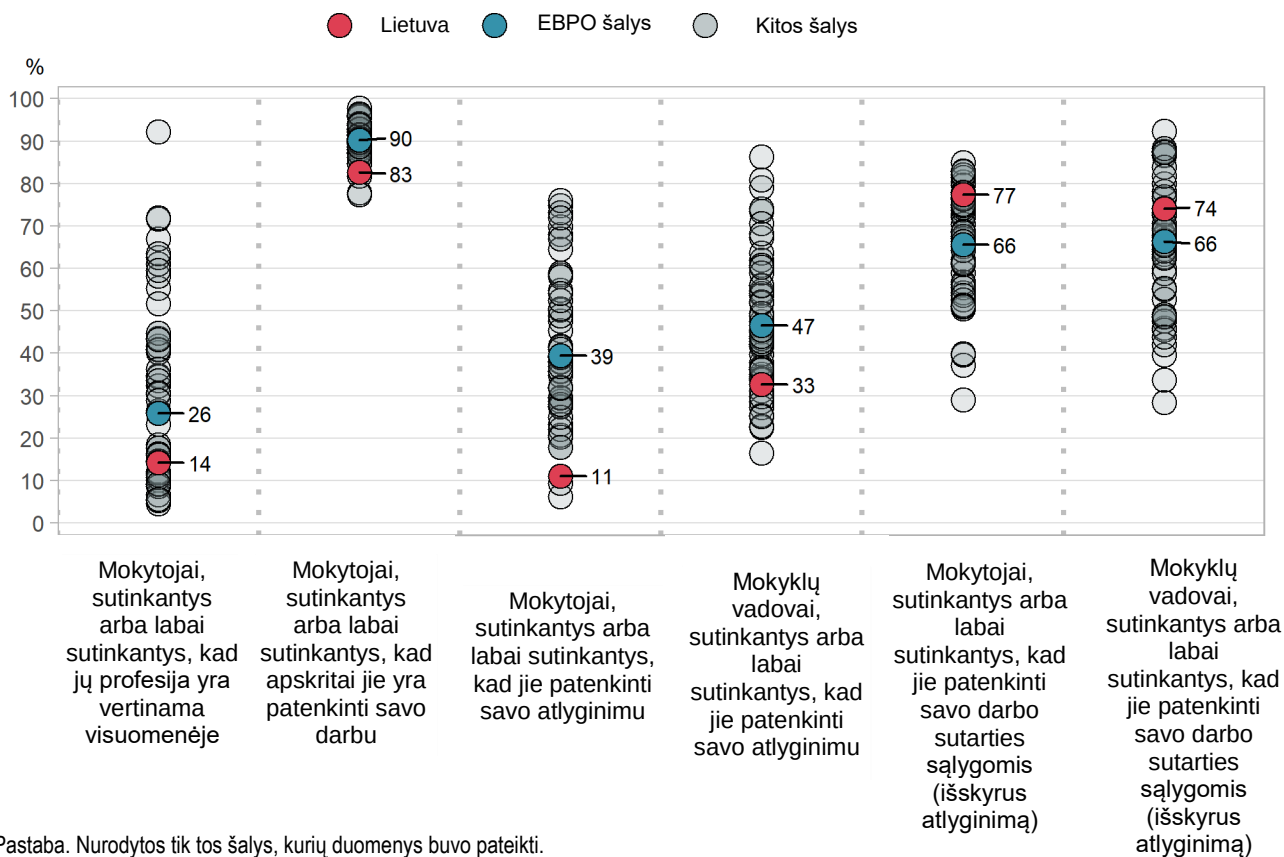
Lietuva

I. Ką mokytojai ir mokyklų vadovai sako apie savo darbą?

- Mokytojo profesijos statusas gali būti svarbus veiksnys, siekiant pritraukti ir išlaikyti mokytojus savo darbe. Norint suvokti mokytojo profesijos statusą, TALIS tyrime buvo klausiama mokytojų, ar mokytojo profesija yra vertinama visuomenėje. Lietuvoje 14 proc. mokytojų sutinka arba labai sutinka, kad jų profesija vertinama visuomenėje. Ši dalis yra mažesnė negu EBPO šalių, dalyvavusių TALIS tyrime, vidurkis (26 proc.).

1 pav. Mokytojų ir mokyklų vadovų pasitenkinimas darbu

Rezultatai pagrįsti pagrindinio ugdymo mokytojų ir jų mokyklų vadovų atsakymais.

Pastaba. Nurodytos tik tos šalys, kurių duomenys buvo pateikti.

Šaltinis: EBPO, TALIS 2018 duomenų bazė, II.2.1, II.2.16, II.3.56, II.3.65, II.3.59 ir II.3.66. lentelės.

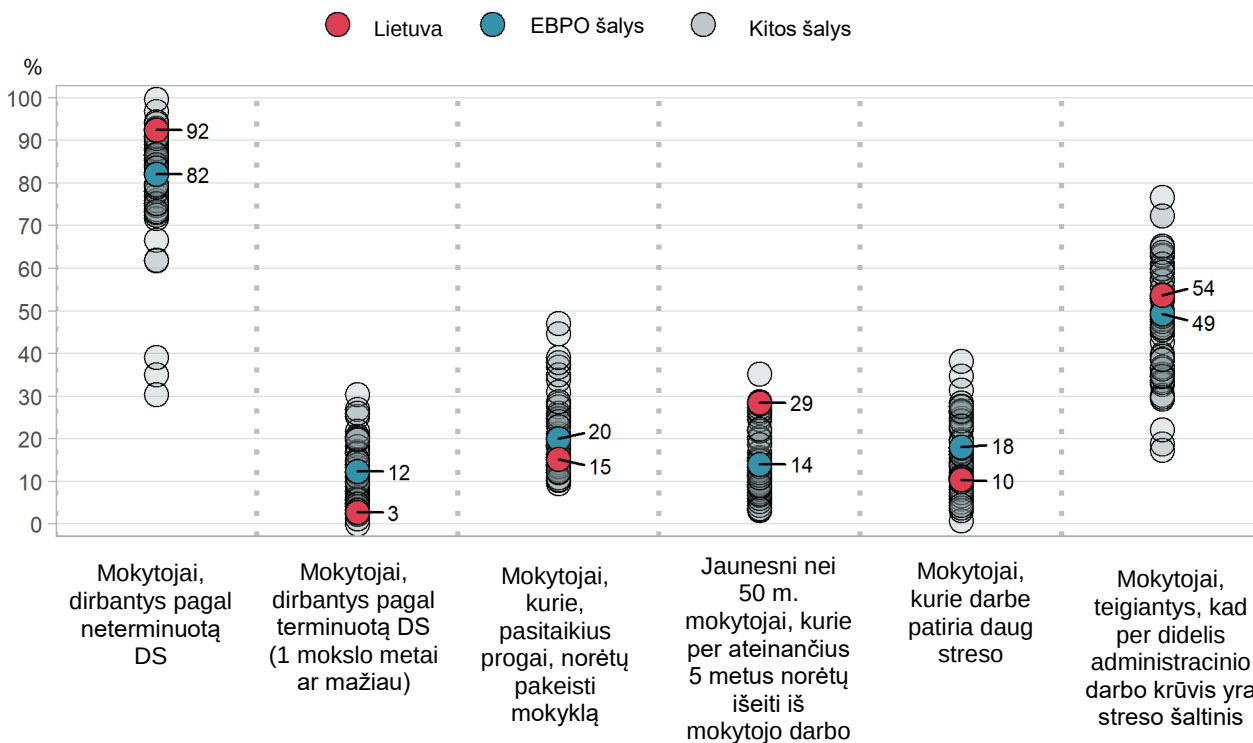
- Lyginant 2013 ir 2018 metų tyrimų duomenis, galima pastebėti, kad mokytojų, sutinkančių jog jų profesija yra vertinama visuomenėje, dalis padidėjo beveik pusėje TALIS tyrime dalyvavusių šalių (lyginamos tik tos šalys, kurios dalyvavo ir 2013 m., ir 2018 m. tyrimuose).
- TALIS tyrime pasitenkinimas darbu apibūdinamas kaip darbo teikiamas pasitenkinimo ir atpildo jausmas. Pasitenkinimas darbu gali turėti teigiamą ryšį su mokytojų požiūriu į savo darbą ir su jų darbo rezultatais. Lietuvoje 83 proc. mokytojų nurodo, kad apskritai jie yra patenkinti savo darbu (EBPO 90 proc.), taip pat 77 proc. mokytojų yra patenkinti savo darbo sutarties sąlygomis (išskyrus atlyginimą) (EBPO vidurkis 66 proc.). Lietuvoje mokytojų, nurodančių, kad jie patenkinti savo atlyginimu, yra 11 proc.; tai yra mažiau negu EBPO vidurkis (39 proc.).
- 94 proc. mokyklų vadovų Lietuvoje sutinka, kad apskritai jie yra patenkinti savo darbu (EBPO vidurkis 95 proc.). Taip pat 74 proc. mokyklų vadovų yra patenkinti savo darbo sutarties sąlygomis (išskyrus atlyginimą) (EBPO vidurkis 66 proc.). Lietuvoje mokyklų vadovų, nurodančių, kad jie yra patenkinti savo atlyginimu, yra 33 proc.; tai yra mažiau negu EBPO vidurkis (47 proc.).

II. Darbo sąlygos, mobilumas ir profesinio nuovargio rizika

- Kokie veiksniai galėtų turėti įtakos mokytojų pasitenkinimui savo darbu? Šalia karjeros stabilumo, svarbų vaidmenį gali atlikti mobilumas ir darbo sąlygos. Kalbant apie karjeros stabilumą, įsipareigojimai didinti mokytojų ir mokyklų vadovų finansinį atlyginimą bei jį užtikrinti, sudarant neterminuotas darbo sutartis (DS), gali konkuruoti su poreikiu riboti išlaidas ir užtikrinti vyriausybės išlaidų lankstumą.

2 pav. Mokytojų darbo sąlygos, mobilumas ir profesinio nuovargio rizika

Rezultatai pagrįsti pagrindinio ugdymo mokytojų ir jų mokyklų vadovų atsakymais.

Pastaba. Nurodytos tik tos šalys, kurių duomenys buvo pateikti.

Šaltinis: EBPO, TALIS 2018 duomenų bazė, II.3.1, II.2.16, II.2.63, II.2.36, ir II.2.43.

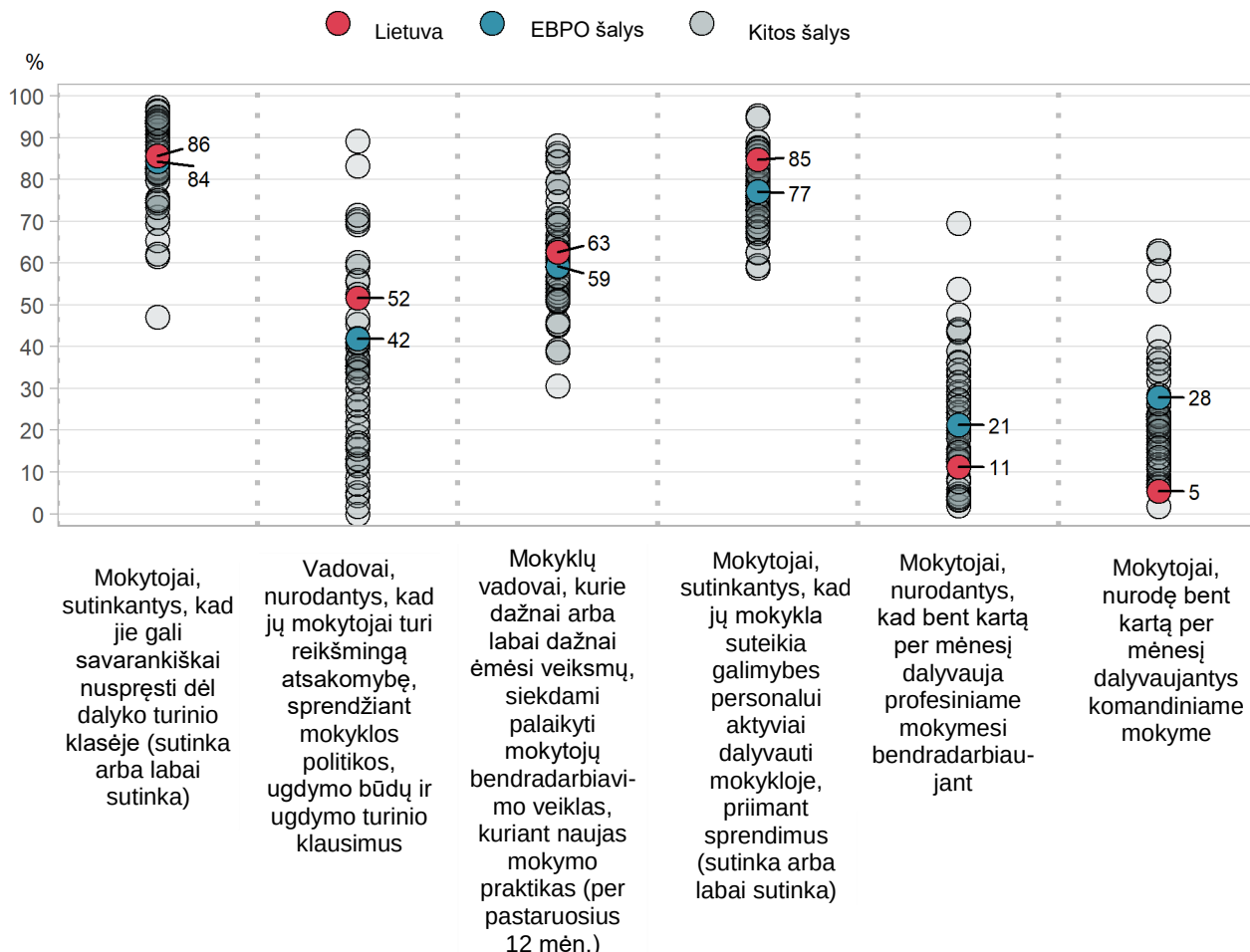
- Lietuvoje 92 proc. mokytojų nurodė dirbantys pagal neterminuotas darbo sutartis (kurios nesibaigia ir suėjus pensiniam amžiui) (EBPO vidurkis 82 proc.). Taip pat 3 proc. mokytojų Lietuvoje dirba pagal terminuotą mažiau nei vienų metų trukmės darbo sutartį (tai yra mažiau negu vidutiniškai EBPO šalyse, dalyvavusiose TALIS tyrime; EBPO vidurkis 12 proc.). Lietuvoje mokytojai, dirbantys pagal terminuotas darbo sutartis, linkę prasčiau vertinti savo darbo veiksmingumą.
- 15 proc. Lietuvos mokytojų, esant galimybei, norėtų pakeisti mokyklą (EBPO vidurkis 20 proc.). EBPO šalyse (vidutiniškai) mokytojai, kurie norėtų pakeisti mokyklą, yra mažiau patenkinti savo profesija, mokytojo profesija nebuvo pirmoji jų sąrašė, jie yra šiek tiek jaunesni ir turi mažiau patirties mokykloje, kurioje šiuo metu dirba. Šie mokytojai dirba visu krūviu ir nurodo dirbantys klasėse, kuriose yra daugiau mokinių iš nepalankios aplinkos, daugiau žemų pasiekimų mokinių, taip pat daugiau mokinių, turinčių elgesio problemų (sąlyginai sudėtingesnėse klasėse).
- Dar vienas iš mokytojų mobilumo veiksnių yra profesinis nuovargis. Mokytojų profesinis nuovargis per neigiamą poveikį mokyklos klimatui ir ugdymo turinio įgyvendinimui gali turėti įtakos ir mokinių pasiekimams. Profesinis nuovargis gali turėti ir finansinių pasekmių sistemai, nes gali tekti pakeisti kvalifikuotus mokytojus šio reiškinio paveiktose mokyklose. Kaip galimas profesinio nuovargio rizikos matas TALIS tyrime naudojamas mokytojų nusiteikimo toliau dirbti veiksnys. Lietuvoje 45 proc. mokytojų nurodo, kad jie per artimiausius 5 metus norėtų palikti mokytojo darbą (EBPO vidurkis 25 proc.). Taip pat jaunesnių negu 50 metų mokytojų Lietuvoje, nurodančių, kad per artimiausius 5 metus norėtų palikti mokytojo darbą, yra 29 proc., o tai yra daugiau negu EBPO vidurkis (14 proc.).
- Ūmus stresas darbe gali būti siejamas su mokytojų pasitenkinimu darbu ir nusiteikimu tęsti mokytojo darbą. Be to, stresą kelianti aplinka ir situacijos gali turėti įtakos mokytojų, taip pat mokyklų vadovų darbui bei motyvacijai ir net mokinių pasiekimams. Lietuvoje 10 proc. mokytojų nurodo savo darbe patiriantys daug streso. Tai yra kiek mažiau negu EBPO šalyse (18 proc.).
- Didelis administracinio darbo krūvis yra streso, patiriamo darbe, šaltinis beveik pusei EBPO šalių, dalyvavusių TALIS tyrime, mokytojų. Lietuvoje trys labiausiai paplitę mokytojų streso šaltiniai (gerokai ar labai veikiantys mokytojų darbą) yra atsakomybė už mokinių pasiekimus, prisitaikymas prie besikeičiančių regiono / savivaldybės ar šalies reikalavimų ir administracinio pobūdžio darbas. Trys labiausiai paplitę Lietuvos mokyklų vadovų streso šaltiniai yra šie: atsakomybė už mokinių pasiekimus, prisitaikymas prie besikeičiančių regiono / savivaldybės ar šalies reikalavimų ir administracinio pobūdžio darbo krūvis.
- EBPO šalyse (vidutiniškai) mokytojai, savo darbe patiriantys daug streso, dvigubai dažniau (negu mažesnę streso lygį patiriantys mokytojai) nurodo ketinantys baigti savo mokytojo karjerą per artimiausius 5 metus. Lietuvoje daug streso darbe patiriantys mokytojai yra tris keturis kartus labiau linkę per artimiausius metus išeiti iš darbo.

III. Profesinio savarankiškumo, kolegialumo ir bendradarbiavimo palaikymas

- TALIS tyrimas parodo perspektyvius kelius ir būdus, kaip į mokytojo darbą pritraukti daugiau teigiamo grįžtamojo ryšio (apdovanojimo) ir pasitenkinimo. Mokytojo savarankiškumas (autonomija) yra svarbus veiksnys, siekiant, kad mokytojai pamokose daugiau eksperimentuotų. Lietuvoje 86 proc. mokytojų nurodo galintys patys priimti sprendimus dėl dalyko turinio savo klasėje (palyginimui: EBPO šalyse taip teigia vidutiniškai 84 proc. mokytojų). Lietuvoje savarankiškesni mokytojai (labiau sutinkantys, jog jie patys valdo situaciją klasėje) yra labiau linkę nurodyti, kad jie dirba inovatyviose mokyklos aplinkose.
- Integralus mokytojų lyderystės komponentas yra galimybės mokytojams dalyvauti (ir turėti balsą) kuriant mokyklos viziją ir tikslus. Lietuvoje 52 proc. mokyklų vadovų nurodo, kad jų mokyklose mokytojai turi reikšmingą atsakomybę, sprendžiant daugumą mokyklos valdymo, ugdymo turinio ir ugdymo būdų klausimų (skirtumas nuo EBPO šalių vidurkio statistiškai nereikšmingas, EBPO vidurkis 42 proc.).

3 pav. Savarankiškumas, kolegialumas ir bendradarbiavimas

Rezultatai pagrįsti pagrindinio ugdymo mokytojų ir jų mokyklų vadovų atsakymais.

Pastaba. Nurodytos tik tos šalys, kurių duomenys buvo pateikti.

Šaltinis: EBPO, TALIS 2018 duomenų bazė, II.5.32, II.5.31, II.5.12, II.4.24 ir II.4.1.

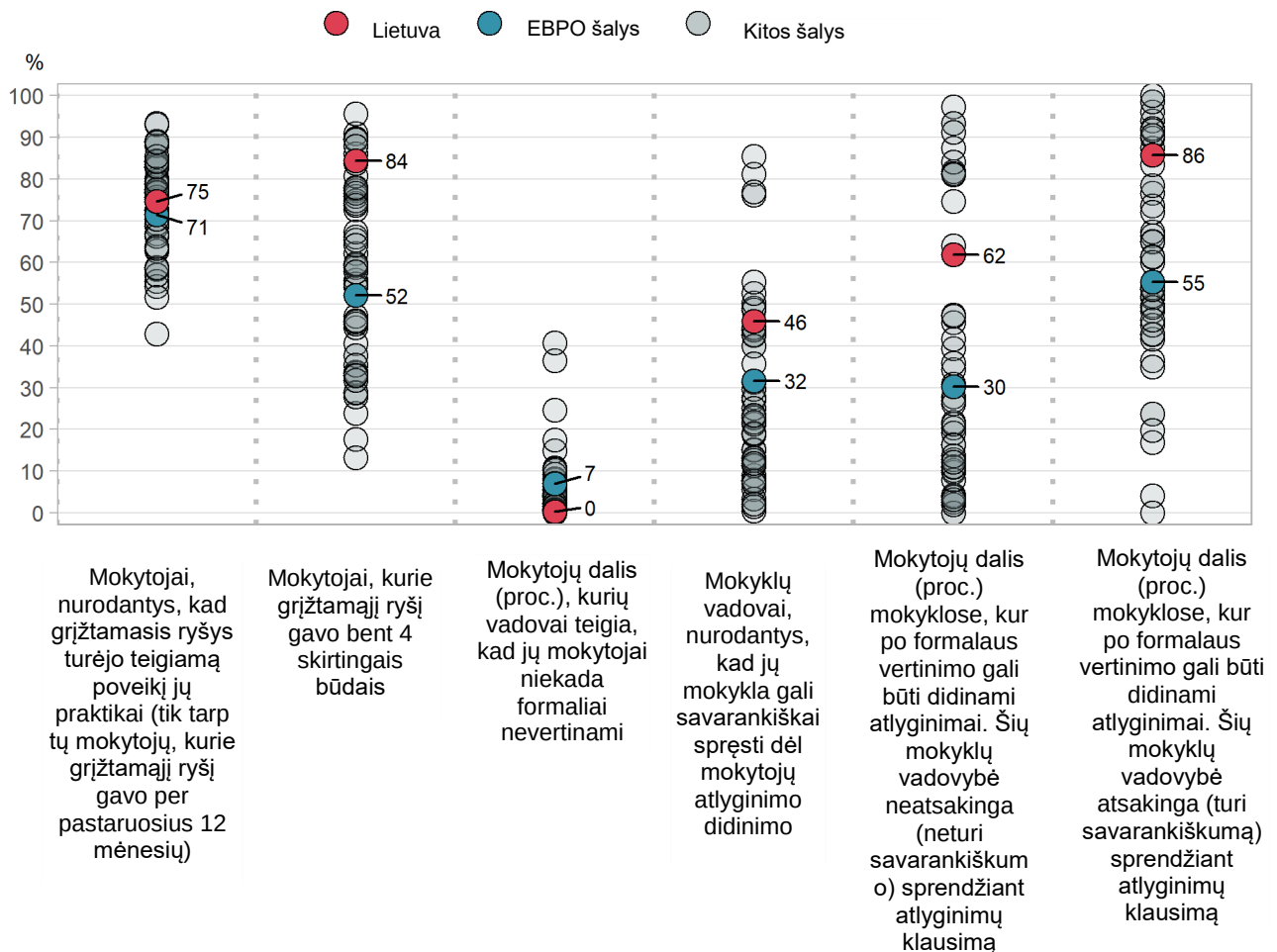
- Inovacijoms mokyklose reikia tiek kolegų tarpusavio palaikymo, tiek mokyklos vadovybės atitinkamo vadovavimo. Lietuvoje 87 proc. mokytojų nurodo dirbantys mokyklose, kuriose vyrauja bendradarbiavimo kultūra, pasireiškianti tarpusavio pagalba (EBPO šalyse 81 proc.). Taip pat 63 proc. mokyklų vadovų Lietuvoje nuolat imasi veiksmų, skatinančių mokytojų tarpusavio bendradarbiavimą, siekiant kurti naujas mokymo praktikas. Tai kiek dažniau negu vidutiniškai EBPO šalyse (EBPO vidurkis 59 proc.), bet skirtumas nėra statistiškai reikšmingas.
- Mokyklų vadovai gali paskatinti kurti kolegialią ir įtraukiančią dalyvauti bendroje veikloje darbo aplinką. Lietuvoje 85 proc. mokytojų nurodo, kad jų mokyklose mokyklos personalui sudaromos galimybės aktyviai įsitraukti priimant mokyklos sprendimus (EBPO vidurkis 77 proc.). Vidutiniškai EBPO šalyse mokytojai, nurodantys, kad jų mokyklose mokyklos personalui sudaromos galimybės aktyviai įsitraukti priimant mokyklos sprendimus, linkę dažniau įsitraukti į vienokias ar kitokias bendradarbiavimo veiklas.
- Profesinis bendradarbiavimas gali tapti tvirtu inovatyvių ir efektyvių praktikų pagrindu. EBPO šalyse (vidutiniškai) mokytojai, įsitraukiantys į profesinį bendradarbiavimą, pasižymintį stipria mokytojų tarpusavio priklausomybe, kartu yra linkę nurodyti dažniau naudojantys efektyvias mokymo praktikas, tokias kaip kognityvinė aktyvacija. Tačiau profesinis mokytojų bendradarbiavimas nėra dažna praktika tarp EBPO šalių, dalyvavusių TALIS tyrime. Lietuvoje 11 proc. mokytojų nurodo bent kartą per mėnesį dalyvaujantys profesinio mokymosi veiklose bendradarbiaujant (EBPO vidurkis 21 proc.) ir 5 proc. įsitraukia į komandinį mokymą (EBPO vidurkis 28 proc.).

IV. Grįžtamojo ryšio ir vertinimo panaudojimas

- Grįžtamasis ryšys mokytojams yra svarbus svertas, siekiant gerinti mokymo kokybę, nes jo paskirtis yra didinti mokytojo suvokimą apie savo taikomus metodus ir praktiką. Grįžtamasis ryšys mokytojų veiklos efektyvumą gali pagerinti tiek pabrėžiant mokytojų stiprybes, tiek atkreipiant dėmesį į silpnesnes jų pedagoginės praktikos puses. Lietuvoje mokytojų, niekada negavusių grįžtamojo ryšio iš mokyklos, yra 2 proc. (EBPO vidurkis 10 proc.). EBPO šalyse (vidutiniškai) dažniausiai naudojamos grįžtamojo ryšio formos grindžiamos pamokų stebėjimu ir mokinių rezultatais mokyklos ir klasės kontekste. Lietuvoje dažniausiai naudojamos grįžtamojo ryšio formos grindžiamos pamokų stebėjimu, mokinių rezultatais mokyklos ir klasės kontekste bei mokytojų dalyko žinių / išmanymo vertinimu.
- Lietuvoje 75 proc. mokytojų, per pastaruosius 12 mėnesių iki tyrimo gavusių grįžtamąjį ryšį, nurodo, kad tai turėjo teigiamos įtakos jų mokymo praktikai (EBPO vidurkis 71 proc.). Visose TALIS tyrime dalyvavusiose šalyse, įskaitant ir Lietuvą, mokytojai, kurie nurodo grįžtamąjį ryšį gaunantys keletu skirtingų būdų, yra linkę manyti, jog gautas grįžtamasis ryšys turėjo teigiamos įtakos jų mokymo praktikai. Taip pat 84 proc. Lietuvos mokytojų nurodė, kad yra gavę grįžtamąjį ryšį bent keturiais skirtingais būdais. Tai yra gerokai daugiau negu EBPO vidurkis (52 proc.).

4 pav. Grįžtamasis ryšys ir vertinimas

Rezultatai pagrįsti pagrindinio ugdymo mokytojų ir jų mokyklų vadovų atsakymais.

Pastaba. Nurodytos tik tos šalys, kurių duomenys buvo pateikti.

Šaltinis: EBPO, TALIS 2018 duomenų bazė, II.4.48, II.4.47, II.3.30, II.5.1 ir II.3.48.

- Vertinimo sistemos, skirtos formaliam mokytojų vertinimui, skatina tobulinti mokytojų praktiką, suteikiant galimybių pripažinti ir apdovanoti mokytojus už jų pastangas. Lietuvoje tik nereikšmingas procentas mokytojų (tai yra mažiau negu EBPO vidurkis – 7 proc.) dirba mokyklose, kurių vadovai nurodė, jog mokytojai jų mokyklose niekada nėra formaliai vertinami.
- Siekiant, kad vertinimas būtų efektyvus, jis turi būti susietas su atitinkamomis teisingomis pasekmėmis. Pavyzdžiui, su formuojamąja vertinimo funkcija gerai siejasi tokios pasekmės kaip mentoriaus paskyrimas, siekiant pagerinti mokymą, arba profesinio tobulinimo plano parengimas. Lietuvoje 97 proc. mokytojų dirba mokyklose, kuriose atlikus vertinimą profesinio tobulinimo ar mokymų plano parengimas yra įprastas ar dažnas reiškinys (EBPO vidurkis 90 proc.) ir 64 proc. mokytojų dirba mokyklose, kuriose atlikus vertinimą įprasta paskirti mentorių (EBPO vidurkis 71 proc.).
- Lietuvoje, 86 proc. mokytojų dirba mokyklose, kuriose po vertinimo mokytojui gali būti padidintas atlyginimas ar skirtos kitos finansinio paskatinimo priemonės (mokyklose, kurių vadovybė turi atlyginimų skyrimo galimybę) (EBPO vidurkis 55 proc.). Mokyklose, kurių vadovai tokios galimybės neturi, dirba 62 proc. mokytojų (EBPO vidurkis 30 proc.). Remiantis mokyklų vadovų atsakymais, 46 proc. mokyklų tokią atlyginimo didinimo ar finansinių paskatinimo priemonių suteikimo teisę turi (ši dalis yra didesnė negu vidutiniškai EBPO šalyse, kurių vidurkis yra 32 proc.).

V. Apie TALIS 2018

TALIS tyrime naudojami klausimynai, skirti surinkti duomenis iš mokytojų ir jų mokyklų vadovų. Pagrindinis tyrimo tikslas yra parengti tarptautiniu mastu palyginamą informaciją, kuri būtų naudojama kuriant ir įgyvendinant švietimo politikos strategijas mokyklų vadovų, mokytojų ir ugdymo klausimais, daug dėmesio skiriant aspektams, turintiems įtakos mokinių mokymuisi.

Pirma, TALIS padeda politikos formuotojams peržiūrėti ir formuoti politiką, keliančią mokytojo profesijos prestižą ir sukuriančią geriausias sąlygas efektyviam mokymui ir mokymuisi. Antra, TALIS padeda mokytojams, mokyklų vadovams ir suinteresuotiems švietimo sektoriaus subjektams apsvarstyti bei aptarti taikomą praktiką ir rasti būdų, kaip ją pagerinti. Trečia, TALIS remiasi jau atliktais tyrimais ir kartu teikia informaciją būsiamiems mokslininkų darbams ir tyrimams.

- Į TALIS 2018 tyrimą buvo išrinktos ir įtrauktos šios pagrindinės devynios temos: mokytojų taikoma ugdymo praktika, vadovavimas mokyklai (mokyklos lyderystė), mokytojų profesinio tobulinimo priemonės, pedagoginės studijos ir mokytojų pradinis rengimas, grįžtamasis ryšys mokytojams ir jo tobulinimas, atmosfera mokykloje, pasitenkinimas darbu, pedagogų personalo klausimai, santykiai su suinteresuotais švietimo sektoriaus subjektais ir mokytojų darbo efektyvumas. Prie šio sąrašo pridėtos dvi bendrosios temos: inovacijos ir lygybė bei įvairovė.
- Tarptautinė pagrindinė tikslinė TALIS populiacija – pagrindinio ugdymo pakopoje dirbantys mokytojai ir jų mokyklų vadovai bendrojo ugdymo valstybinėse ir privačiose mokyklose. TALIS 2018 pasiūlė ir tris papildomas galimybes: 15 šalių taip pat atliko tyrimą su mokytojais ir mokyklų vadovais, dirbančiais pradinio ugdymo pakopoje (ISCED 1 lygmuo), 11 šalių atliko tyrimą mokyklose, teikiančiose vidurinį ugdymą (ISCED 3 lygmuo), o 9 šalys atliko tyrimą mokyklose, kurios dalyvavo 2018 m. Tarptautiniame penkiolikmečių tyrime (PISA).
- Kiekvienoje šalyje atsitiktinės atrankos būdu buvo sudarytos reprezentatyvios 4 000 mokytojų ir jų mokyklų vadovų iš 200 mokyklų imtys. Apie 250 000 mokytojų atsakė į tyrime pateiktus klausimus, atstovaudami daugiau kaip 8 mln. mokytojų 48 dalyvaujančiose šalyse. Lietuvoje TALIS klausimynus užpildė 3 759 pagrindinio ugdymo mokytojai ir 195 mokyklų vadovų.
- TALIS 2018 rezultatai bus pateikti dviejų dalių ataskaitoje. Pirmojoje ataskaitos dalyje „Mokytojai ir mokyklų vadovai – besimokantys visą gyvenimą“ skelbiamoje 2019 m. birželio 19 d., nagrinėjami mokytojų ir mokyklų vadovų profesinių žinių ir gebėjimų klausimai. Antrojoje ataskaitos dalyje „Mokytojai ir mokyklų vadovai – vertinami profesionalai“, skelbiamoje 2020 m. kovo 23 d. nagrinėjami mokytojo ir mokyklos vadovo profesijų prestižo, karjeros galimybių, bendradarbiavimo kultūros, atsakomybės bei autonomijos (savarankiškumo) klausimai.
- Visi duomenys, kuriais remtasi šioje apžvalgoje, yra publikuojami antrojoje tyrimo ataskaitoje. Papildomi duomenų šaltiniai (išskyrus nurodytus prie paveikslų), yra: I daliai lentelės II.2.5 ir II.2.27; II daliai lentelės II.3.6, II.2.22, II.2.63, II.2.43, II.2.47 ir II.2.67; III daliai lentelės II.5.37, II.4.24 ir II.4.17; ir IV daliai lentelės II.4.37, II.4.44, II.4.55, II.3.42 ir II.3.52.

Šio darbo publikavimas yra EBPO Generalinio sekretoriaus atsakomybė. Šioje ataskaitoje išreikšta nuomonė ir naudojami argumentai nebūtinai sutampa su oficialia EBPO valstybių narių nuomone.

Šis dokumentas, taip pat bet kokie jame pateikti duomenys ir žemėlapiai nepažeidžia jokios teritorijos statuso ar suverenumo, tarptautinių sienų ir ribų nustatymo ir jokios teritorijos, miesto ar vietovės pavadinimo.

Literatūra

OECD (2020), *TALIS 2018 Results (Volume II): Teachers and School Leaders as Valued Professionals*, TALIS, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/19cf08df-en>.

Daugiau informacijos apie TALIS 2018 tyrimą <http://www.oecd.org/education/talis/>

Nuorodos į ataskaitoje publikuojamus duomenis pateikiamos po lentelėmis ir diagramomis. Šiuos duomenis galima rasti internete **StatLinks**

Daugiau duomenų palyginimams ir analizei pateikiama: <http://gpseducation.oecd.org/>.

Klausimus galima teikti: TALIS Directorate for Education and Skills TALIS@oecd.org	Šios šalies ataskaitos (Country Note) autoriai: Pablo Fraser, Gabor Fülöp, Massimo Loi and Markus Schwabe Directorate for Education and Skills
--	---

Pastaba. Šis teksto vertimas skelbiamas pagal susitarimą su EBPO. Tai nėra oficialus EBPO vertimas. Vertimo kokybė ir jo dermė su originaliu tekstu, parengtu anglų kalba, yra tik vertimo autoriaus (-ių) atsakomybė. Esant bet kokiems neatitikimams tarp originalaus teksto ir vertimo, galiojančiu laikomas originalo kalba parengtas tekstas.
